

НОВІ БАЧЕННЯ ПРОСТОРОВИХ РІШЕНЬ БІБЛІОТЕК

(за матеріалами зарубіжних і українських інтернет-джерел)

У сучасному світі бібліотеки вже сприймаються не лише як місця, де зберігають і читають книжки, а й як громадські центри спілкування, комфортні й максимально зручні для відвідувачів. У такому вільному просторі у користувачів виникає бажання реалізувати власні культурно-освітні, дозвілєві, інтелектуальні потреби та ідеї.

Забезпечення необхідних умов для комфортної комунікації користувачів, а також користувачів і бібліотекарів – одне з найважливіших завдань проєктувальників бібліотечного простору [1]. Для цього в бібліотеках дедалі частіше створюються різноманітні комунікативні платформи. Це, зокрема, коворкінги (у широкому сенсі – моделі організації роботи людей, найчастіше фрилансерів, з різним типом зайнятості в єдиному робочому просторі, у вузькому – колективні офіси), хаби (локації зі значними технічними ресурсами для консолідації громади, народження нових ідей, реалізації соціальних проєктів), поп-апи (тимчасові місця, що створюються на незвичайних майданчиках, у публічних просторах), сквоти (пусті нежитлові будівлі, приміщення або простори, зайняті мистецькими та субкультурними комунами), мейкерспейс (простори для творення), молодіжні та культурні центри, альтернативні школи, галереї і т. ін. Всі ці фізичні простори об'єднує ємне поняття «місця впливу» (*Impact Place*). Вони мають реальний вплив на локальне середовище, адже очне спілкування людей одне з одним є найважливішою умовою їх соціалізації.

Далі у статті йтиметься саме про наповнення бібліотечного простору змістовим контентом, його пов'язаність як із традиційними функціями книгозбірень, так і з новими завданнями, що виникають під впливом сучасної соціокультурної реальності. Фізичні зміни простору бібліотек бажані, але зміни в організації їх роботи мають більше значення для суспільства.

Сьогодні бібліотечні установи почали використовувати свої простори для нових цілей. Наприклад, для забезпечення інновацій та обміну знаннями, для організації культурних зустрічей із представниками креативних індустрій та, найголовніше, для створення креативних громадських хабів шляхом партнерства з іншими місцевими установами. Останнє набуває важливого значення, оскільки в основу діяльності і громадських центрів, і бібліотек покладено надання сервісних послуг [11]. Простір сучасної бібліотеки – це фокус-зони, велика частина яких пов'язана з новими ІТ-технологіями. Адже відвідувачі приходять до бібліотеки не лише заради читання книг, а нерідко для отримання інформації через Wi-Fi за допомогою мобільних пристроїв – смартфонів, планшетів та ноутбуків.

Питання сучасних тенденцій в організації простору бібліотек і їх впливу на вдосконалення роботи цих закладів, залучення до них користувачів висвітлюються у багатьох зарубіжних і вітчизняних інтернет-джерелах.

Американські колеги, наприклад, пропонують поділити бібліотечний простір на декілька зон:

- зону для невеликих груп користувачів, де можна обговорювати різні проблеми, брати участь у «мозковому штурмі»;
- зону для великих груп, в якій можна влаштувати презентації та лекторії;
- зону громадської взаємодії, де проводитимуться зустрічі з письменниками, книжкові ярмарки, культурно-мистецькі заходи тощо;
- технологічну зону, де здійснюватимуться онлайнві дослідження та створюватимуться медіапродукти;
- тиху, відокремлену зону, призначену для читання, усамітнення та розмірковувань над прочитаним;
- простір для творчих людей із використанням 3D-принтерів, плотерів, де відвідувачі бібліотек зможуть своїми руками виготовляти різні вироби [12].

Проблеми трансформації бібліотечного простору приділяють увагу і фахівці з Данії [8; 10]. Вони пропонують сприймати бібліотеку не як пасивну колекцію книжок, що розташована в просторі, а перетворити її на активний простір для набуття досвіду та натхнення. Основна ідея полягає в тому, що в публічній бібліотеці має бути чотири «простори»:

Чотири простори від
Д. Скот-Хансен, Г. Йохимсена
та К. Хвенегарда

такий, що надихає, для навчання, для зустрічей/зборів та для вистав/мистецьких галерей. І це не обов'язково тільки фізичний простір чи тільки віртуальний – один може переходити в інший.

Цікавий досвід перетворення бібліотеки невеликого містечка в життєво важливий центр громади за допомогою модернізації простору книгозбірень мають фахівці Публічної бібліотеки імені Станіслава Гроховяка в м. Лешно (Польща) [5]. Бібліотека взяла на себе ініціативу з ревіталізації, тобто повернення до життя ще донедавна депресивної території.

Завдяки інноваційним рішенням і креативним ідеям книгозбірня, що розмістилась у старовинній будівлі, виконуючи свої попередні вузькоспеціалізовані функції, перетворилась на популярний простір для спілкування і творчості людей, стала ще й сучасною галереєю культури, ринком ідей, лабораторією для розвитку пізнавальних ініціатив – загалом, місцем зустрічі жителів міста різного віку, соціальних груп і інтересів.

Аби були враховані різнобічні інтереси мешканців громади, в бібліотеці розробили стратегію її розвитку, визначили пріоритети. Тепер тут є простір для релаксу, що сприяє розвитку уяви та інтересу до читання у дітей, де, до речі, й батьки можуть неадовго повернутися в дитинство. Для дорослих створено всі умови для проведення різних пізнавальних і культурних заходів (науково-популярних лекцій, презентацій для садівників, виступів творчих колективів), реалізації захоплень, хобі, стартапів і т. ін. Читальний зал періодики перетворили на кафе, в якому можна за чашкою кави обговорити те, що пишуть у газетах. У бібліотеці є виставкові площі, тому вона виконує ще й функції галереї мистецтв. Крім того, заклад працює як інформаційний центр – під це відведено велике світле приміщення. Читальний зал для дітей більше нагадує ігрову кімнату. У залі наукової літератури збережено класичний стиль минулих століть. Зал для молоді дає змогу молодим людям реалізовувати свої творчі здібності. Є ще й аудіовізуальний зал із сучасним звуковим і світловим обладнанням. У бібліотеці завжди людно, бо містяни вже звикли, що там увесь час відбувається щось цікаве.

У проекті нової бібліотеки вдалося поєднати традиційне із сучасним – як в архітектурі, так і у функціональності будівлі. До того ж існують необмежені можливості в плані використання зовнішнього простору.

Бібліотеки дедалі частіше замислюються над питанням: що ще вони здатні дати суспільству? Пошук нових можливостей, прагнення залучити нових користувачів спонукають їх до впровадження досить неочікуваних для населення і екзотичних для самих книгозбірень сервісів. Наприклад, у приміщенні публічної бібліотеки м. Солт-Лейк-Сіті (США) функціонують: книжковий і квітковий магазини, перукарня, кафе, громадська радіостанція, художня галерея, центр спілкування та письмової практики [13]. Деякі публічні бібліотеки США пропонують відвідувачам скористатися швейними машинами, наборами для крокету, обладнанням для риболовлі, наукових експериментів, костюмами Санти, наборами для спостереження за птахами, снігоступами, садовим інвентарем, краватками [9].

Створення креативного простору (наприклад, мейкерспейс) у бібліотеках дає змогу їх відвідувачам спільно використовувати інфраструктуру та ресурси цих закладів, об'єднуватися в одну спільноту, ділитися знаннями, допомагати одне одному.

Мейкерспейс у бібліотеці – це сервіс, за допомогою якого користувачі можуть створювати інтелектуальні та фізичні продукти. Такий простір дає змогу відвідувачам розвивати власне креативне

мислення. Використання сучасних приладів, опанування нових технологій допомагають користувачам долучитися до здобутків науки і техніки та сприяють реалізації їх прагнення до експериментів і творчості.

Технології мейкерспейс діляться на комп'ютерні (комп'ютерне програмування задля створення програмного забезпечення, оброблення цифрових фотографій і відео, сканування фотографій на цифрові носії, створення веб-сайту або онлайн-ового портфоліо, цифровий запис музики, 3D-друк, 3D-моделювання, опанування програмного забезпечення для створення власних гаджетів) та ті, що пов'язані з ремеслами (в'язання, конструктор Lego, робототехніка) та мистецтвом (малювання, анімація).

В нашій країні зони мейкерспейс почали з'являтися у деяких регіональних книгозбірнях з 2016 р. завдяки сприянню та фінансовій підтримці Посольства США в Україні. Їх відкрито в інформаційно-ресурсних центрах «Вікно в Америку» при Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тимірязєва (VinLab), ОУНБ ім. Д. І. Чижевського м. Кропивницького (MakerSpace), Рівненській ОУНБ, Херсонській ОУНБ ім. Олеса Гончара, Чернівецькій ОУНБ ім. М. Івасюка. І цей процес триватиме й надалі. Таким чином бібліотеки уможливили самоосвіту для тих, хто прагне розвиватися: тепер простори для творчих людей і умільців дають змогу зробити практичні заняття доступними для всіх.

Комбінація бібліотечних та технологічних сервісів дала можливість бібліотекам відійти від стандартної моделі обслуговування. Нині вони дедалі частіше виступають «інкубаторами ідей», що зумовило новий зміст їх діяльності як неформальних освітніх центрів для своїх спільнот. Креативні простори дають змогу бібліотекам адаптуватися до змін у суспільстві та залишатися центрами навчання.

Українські бібліотекарі також розглядають проблеми реорганізації бібліотечного простору – і в теоретичному плані, і розв'язуючи їх на практиці.

Своє бачення сучасної моделі публічної бібліотеки презентувала під час проведення Національного бібліотечного України імені Ярослава Мудрого X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотека і книга в контексті часу» завідувач методичного відділу Дніпропетровської ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія І. Луньова. Вона вважає, що бібліотека – це і фізичний, і віртуальний простір: для здобуття знань, для роботи, для спілкування, для творчості, для натхнення та релаксації.

Якщо ж говорити про історію успіху, то вдалим прикладом організації сучасного бібліотечного простору можна вважати проект філії № 42 ЦБС для дітей м. Львова. Тут створено новий комфортний простір «Зп: Публічний Простір Підлітка» із зонами: «Спорт-арена», «Коворкінг-студія» та «ІТ-плац», що надають юним відвідувачам змогу активно навчатися, спілкуватися, обмінюватися ідеями, майструвати і змагатися. Зона «Релакс-закапелок» – найкомфортніше місце для усамітнення, роздумів, «тихого читання» та спілкування з найближчими друзями.

Ще одним комплексом простору бібліотеки є «Територія інтерактивної взаємодії», що умовно поділена на три частини:

– «*Book-локація*» чекає любителів читання, де відбуваються презентації книг, літературні квести, читання-імпровазації та інші події, пов'язані з книгою.

– «*Інтелект-портал*» створює можливість для інтелектуального розвитку користувачів. Пізнавальні студії, інноваційні проекти, соціальне репетиторство – такі послуги надаються тут як працівниками бібліотеки, так і волонтерами, а також громадськими організаціями та об'єднаннями.

– «*Креатив-форум*» – своєрідна мікст-територія, яка може бути кінозалом, міні-галереєю та місцем для творчих зустрічей.

Особливою територією для найменших відвідувачів бібліотеки є «*МалюкS*». Тут відбуваються вже традиційні «літературні сніданки» та заходи за програмою «Росту і розвиваюсь» у рамках проекту «Львів – місто літератури» [7].

Ще один приклад вдалого перетворення бібліотечного простору – проект «*БібліоSmileSity*: інформаційно-пізнавальний центр дозволяя КЗК «Центральна бібліотека ім. І. С. Тургенєва ЦБС Комінтернівського району м. Харкова» [6].

БібліоSmilSity – це затишний, технічно обладнаний інформаційно-пізнавальний центр, що об'єднує п'ять зон:

– *SityBooks* – бібліотечна кафедра, де здійснюються запис нових користувачів і видача книг.

– *On-lineSity* – інтернет-зона та зона Wi-Fi, оснащена сучасною комп'ютерною технікою. У цій же зоні передбачено обладнання спеціальних кімнат із прозорими дверима, де можна буде працювати над будь-яким проектом або просто усамітнитися, аби зробити електронну презентацію, підготувати реферати, виконати письмову роботу, що вимагає зосередження й тиші.

– *Sitygra* – місце психологічного розвантаження для користувачів, яке дасть змогу батькам провести вільний час разом зі своїми малюками, а також залишити свою дитину під наглядом бібліотекаря і знайти собі заняття в будь-якому іншому просторі бібліотеки.

– *Sityфільм* – відкритий простір для всіх кіноманів. Тут відбуватимуться презентації, перегляди та обговорення фільмів, творчі конкурси, пов'язані з кіномистецтвом, буде можливість відзняти, змонтувати свій відеосюжет, презентувати його в бібліотеці та розповсюдити он-лайн.

– *Sityмузика* – місце, пов'язане з музикою, де можна знайти та послухати записи улюблених музичних творів, «скачати» популярні мелодії, взяти участь у музичних іграх і т. ін.

Отже, в наш час діяльність бібліотек потребує комплексних організаційних, структурних і технологічних змін відповідно до сучасних тенденцій розвитку суспільства, яке очікує від книгозбірень активних дій щодо трансформації свого середовища, створення можливостей для нових комунікацій та розширення культурних горизонтів. І деякі з бібліотек, розуміючи це, вже створили або ж починають створювати різні варіанти просторів, привабливі для відвідувачів [14]. Важливою, як завжди, зали-

шається одна умова: робота бібліотек має бути релевантною запитам суспільства.

Список використаних джерел

1. Амлинский Л. З. Пространственная организация библиотечных зданий в современной информационной среде [Электронный ресурс] / Л. З. Амлинский // Науч. и техн. б-ки. – 2016. – № 2. – С. 83–88. – Текст. дан. – Режим доступа: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2016/2/NTB2_2016_%D0%905_8.pdf (дата обращения: 13.12.2017). – Загл. с экрана.
2. Бібліотека мрії: новий інформаційно-ресурсний центр УКУ в запитаннях і відповідях [Електронний ресурс] / Олег Яськів; [інтерв'ю взяла] Уляна Іванишин // Твоє місто: [медіа]. – Текст. та граф. дані. – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/news/biblioteka_mrii_novyy_informatsiynoresursnyy_tsentr_uku_v_zapytanyah_i_vidpovidyah_84231.html (дата звернення: 13.12.2017). – Назва з екрана.
3. Матлина С. Г. Библиотечное пространство: основные принципы и характеристики. (Социокультурные аспекты). Часть первая [Электронный ресурс] / С. Г. Матлина // Науч. и техн. б-ки. – 2016. – № 6. – С. 83–90. – Текст. дан. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2016/6/index.php> (дата обращения: 13.12.2017). – Загл. с экрана.
4. Матлина С. Г. Библиотечное пространство: основные принципы и характеристики. (Социокультурные аспекты). Часть вторая [Электронный ресурс] / С. Г. Матлина // Науч. и техн. б-ки. – 2016. – № 7. – С. 62–77. – Текст. дан. – Режим доступа: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2016/7/NTB7_2016_%D0%905_5.pdf (дата обращения: 13.12.2017). – Загл. с экрана.
5. Міська публічна бібліотека імені Станіслава Гроховяка у місті Лешно як центр ревіталізації [Електронний ресурс] // Нові ідеї: [сайт]. – Текст. та граф. дані. – Режим доступу: <http://newideas2017.eu/ua/index.php/informatsiini-i-seminarski-materialy> (дата звернення: 13.12.2017). – Назва з екрана.
6. Терещенко О. В. Організація простору сучасної бібліотеки [Електронний ресурс] / Ольга Володимирівна Терещенко // Центральна городська бібліотека ім. В. Г. Бєлінського ЦБС Шевченківського району міста Харкова : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://belinskogo.kh.ua/Tereshenko_Organization_of_modern_library_space.html (дата звернення: 13.12.2017). – Назва з екрана.
7. Шпуляр У. У Львові відкрили нову Комфорт-бібліотеку для дітей на Патона [Електронний ресурс] / Уляна Шпуляр // Львівська міська рада : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/news/culture/234756-u-lvovi-vidkryly-novu-komfortu-biblioteku-dlia-ditei-na-patona> (дата звернення: 13.12.2017). – Назва з екрана.
8. Learkes J. G. The four spaces of the public library [Electronic resource] / Jakob Guillois Learkes // IFLA Public Libraries Section Blog. – Mode of access: <http://blogs.ifla.org/public-libraries/2016/03/29/the-four-spaces-of-the-public-library/> (viewed on December 13, 2017). – Title from the screen.
9. Mead B. The Library of Things [Electronic resource] / Brian Mead, Terra Dankowski // American Libraries. – 2017. – Vol. 48, # 6, June. – P. 48. – Mode of access: https://americanlibrariesmagazine.org/wp-content/uploads/2017/06/0617_web_v4.pdf (viewed on December 13, 2017). – Title from the screen.
10. Model programmer for public libraries : [website]. – Mode of access: <http://modelprogrammer.slks.dk/en/cases/intro/> (viewed on December 13, 2017). – Title from the screen.
11. Paraschiv P. Six library trends of 2017 (That we noticed) [Electronic resource] / Petra Paraschiv // Princh: [website]. – Mode of access: <https://princh.com/6-library-trends-of-2017-that-we-noticed/> (viewed on December 13, 2017). – Title from the screen.
12. Rendina D. Six active learning spaces your library should have [Electronic resource] / Diana Rendina // Kno-wledge quest: Journal of the American association of school libraries: [website]. – Mode of access: <http://knowledgequest.aasl.org/6-active-learning-spaces-library/> (viewed on December 13, 2017). – Title from the screen.
13. Throgmorton K. A balancing act [Electronic resource] / Kaitlin Throgmorton // ilovelibraries: Supporting one of our nation's most important resources: [website]. – Mode of access: <http://www.ilovelibraries.org/article/balancing-act> (viewed on December 13, 2017). – Title from the screen.
14. Wilansky L. S. Five lessons for libraries looking to innovate in the 21st Century [Electronic resource] / Laura Sue Wilansky // Knight foundation: [website]. – Mode of access: <https://knightfoundation.org/articles/five-lessons-for-libraries-looking-to-innovate-in-the-21st-century> (viewed on December 13, 2017). – Title from the screen.